

LOVÉTEI KIÁLTÓ

VII. évfolyam, 7. szám, 2005. július. Ára szabadeladásban: 80 bani (8000 lej)

"Aki beszél, vet,
aki meghallgat,
arat"

Perzsa mondás

Babits Mihály

Július

2007. január 1.

A fenti dátum mindannyiunk számára ismert. Románia előrejelzések szerinti Európai Unió csatlakozási dátuma. Vajon mi is fog ettől a naptól történni velünk? Életünk mely területein történik számottevő változás? Ha a politikusokat hallgatjuk, újságokat, uniós szórólapokat olvassunk, híradókat figyeljük, igen csak nem tudjuk eldönteni a várhatót.

A politikusaink egy szebb jövőt ígérnek. Minden jogszabályt az uniós normákra hivatkozva változtatnak meg. Ezt a kifejezést hallatva: integrálódunk. Ez a kifejezés mellett egy másik szóról is írnom kell, amitől én félek: asszimilálódunk. Mit is takarnak ezek a szavak? Az integrálódás egy olyan folyamat, melynek során két különböző-

együttesen jobban működjenek. Az integrálódási folyamat során egyik különbözőség sem károsul erősségeiben, értékeiben. A fentieket olvasva akarva-akaratlan felmerül a kérdés, vajon nem asszimilálódás lesz-e integrálódás helyett. Az asszimilálódás ugyanis beolvadást jelent. Feltétel nélküli beolvadást, amikor két különbözőség egymásba olvad az erősebb fél által diktált feltételek mellett. Az asszimilálódás akkor történik meg a legkönnyebben, amikor az egyik félnek fogalma sincs, mik is azok az értékek, amit a folyamatba bevívó integrálódás történhet. Amikor csak alku van a folyamatban, csak helyzetkövetés, helyzetremtés nincs, akkor nem igazán beszélhetünk integrációról.

(folytatás a 4. oldalon)

Lázár László

Mint az ölyv két bús madárra
Vigyázatlan gyenge párra
Úgy jött ránk e szerelem
Mint a zápor a határra
Mint a nyári zivatar
Oly borúsán és hamar.

Most a felhők alatt állunk
csillagokra nem találunk:
minden csillag elaludt.
Vigyázz! Most az éjben járunk:
sillanó síkos az út -
ki tudhatja, hova jut?

Láttam amint szeme retten -
ó a boldogság kegyetlen,
nem valami víg dolog -
láttam amint sír ijedten
s mint veszélytől aki buj
finom feje rám borul.

Hallottam hogy hangja csuklott
láttam lelkében a poklot:
szeme fényes ablakán
félős lelke majd kiugrott
óriási ablakán,
amint fölvetette rám!

Lövetei tájszavak I

Mihály János gyűjtéséből

Ászok - polcrendszer a pincében az alma, krumpli tárolására

Bugja - nagyobb szénarakás

Bokréta - kisebb virágcsokor a legények kabátján, mellényén vagy a kalapján

Borda - a szövöszéknél használt, a fonalat elosztó, tömörítő eszköz nádból

Burján - gyom

Csipor - kisebb csésze

Csóré - meztelen

Gazol - pazarol

Gazolt - szemetelt

Göbö - mélyedés az úton

Gözös - vonat

Hevítés - a kemence tüzelése, kifütése

Hijú - padlás

Kelenta - sajtnak a savó lefolyását biztosító faedénye

Koszt - hosszú rúd

Kosztol - leveri a gyümölcsöt

Könyöklő - az istálló és a csűr közötti nyílás a takarmány beadására

Kötőrúd - a szekéren levő széna leszorítását szolgáló farúd

Kovász - régi kelt tésztából megmaradt, erjesztett tészta

Ler - sütő

Nyüst - szövöszék tartozéka, amelynek szemeiben fogják be a felvetett fonalat s a nyüst nyitja és váltja a fonalat a lábitásnál

Osztováta - szövöszék

Pántlika - szalag

Pemető - kemence aljának kitakarítására használatos eszköz: rúd végére kötött kukoricalével

Pocégér - patkány

Savó - a tejfeldolgozás mellékterméke

Surc - kötény

Ülű - a héja népnyelvi megnevezése

Vackor - vadkörte

Zakota - lim-lom

Zábé - kapuláb

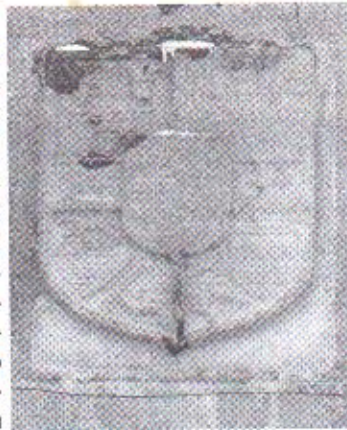
A lövetei hősök emlékműve

Adatközlők: *Silye István, Mihály Imre (Tizes), id. Mihály János Szócs*

A Kis-Homoród völgyében fekvő Lövétén, a község központjában, az ún. középszegi malom háta mögött, a parókia kertjének előterében impozáns méretű háborús emlékmű áll. A középpontját képező emlékoszlop felső részén az "Igy volt/ s így lesz" felirat olvasható, míg alatta, középen a Magyar Királyság korona nélküli címere látható. Alább készítője, Bencze József véste rá a nevét. Az oszlop kettős keresztbe végződő oldalapjain az első világháborúban hősi halált halt 158 lövetei emléket őrző névsor olvasható. Mögötte mintegy 15 m hosszú, kiterjesztett mádraszárnyra emlékeztető, faragott kövekből rakott háttérfal emelkedik, melybe két bronztábla van elhelyezve. Az egyik csatajelenetet ábrázol, a másik a II. világháború 40 lövetei hősi halottjának a névsorát tartalmazza. A magyar nemzeti jelképeket magán viselő emlékmű 1989 óta a március 15-i ünnepségek központja, melynek talapzatán minden év november elsején - halottaikra emlékezve - a község lakói is elhelyezik a kegyelet gyertyáit. Az emlékmű 1982 őszére nyerte el ma is látható külső arcukat a szentegyházasfalusi Bodó Levente szobrászművész tervei alapján, de a középpontjában álló oszlopnak öt évtizedre visszanyúló sajátos története van. Még mielőtt ennek ismertetésére rátérnék, röviden összefoglalva ismertetem a löveteiek első világháborús szereplését.

A trónörökös pár (Ferenc Ferdinánd és neje, Hohenberg Zsófia) 1914. június 28-i meggyilkolásának híre másnap, 29-én eljutott Lövétére. Rá alig egy hónapra megérkezett az egész hadsereg részleges mozgósításának parancsa is, minek következtében 416 lövetei férfi ment el a háborúba. Leírhatatlan búcsúzások közepette rukkoltak be Székelyudvarhelyre azzal a tudattal, hogy mire a levelek lehullnak, a háború véget fog érni. Ez azonban hiú ábrándnak bizonyult, mint utólag kiderült, mert a háború - "milyet a világ mióta áll, nem látott" - négy évig tartott. A löveteiek főleg a székelyudvarhelyi 82-es gyalogezredben (amely az Osztrák-Magyar Monarchia legvitézesebb ezredeinek egyike volt), a brassói 24-es honvéd gyalogezredben, a marosvásárhelyi 9-es hu-

szárezredben, valamint a brassói 34-es tüzérezredben küzdöttek végig a háborút. Részt vettek annak minden nevezetesebb ütközetében (przemyslani, lemergi, kyrovi csaták, Doberdo, Piave, Uzsok-hágó, Isonzó stb.) az orosz fronttól, a román és szerb harcterek át egészen az olasz csatáig, s mindenütt derekasan megállták helyüket. Hősies magatartásuknak köszönhetően a túlélők közül 11-en tértek haza a nagy ezüst vitézségi érem, 31-en a

kis ezüst vitézségi érem, valamint 28-an a bronz vitézségi érem tulajdonosaiként. A hősi halált halt bajtársaiknak pedig keresztfát állítottak az ún. Senye-hegyén. E keresztfát 1977-ben az első és második világháborúban meghalt hősök emlékére újraállították. A ma is álló keresztfa felirata nagyon kikopott, de még részben olvasható: "Dicsér/tessék/Jezus/ egek/nek/ királya/elhunyt/ hőseink/nek/ légy/ igaz/bírāja/ ésirgal/mazója*ujra/allittata/bajtár/sirész/vétél/..."

Most pedig térjünk vissza a Ceausescu-éra utolsó évtizedében sok vitát kiváltó emlékoszlop történetének ismertetéséhez, amely a második bécsi döntés (1941. augusztus 29-30.) után készült. Készítésének körülményeiről Márton Antal helybéli plébános a következőket jegyezte fel: "A hazafias érzés, a háborúban elesett hősök iránti tisztelet már régen felvetette a nép lelkében egy hősök szobra készítésének a gondolatát. Amikor magam is javasoltam, mindenki tetszéssel fogadta. A népházban nagygyűlést hívtam össze. A nagygyűlés a felállítást megszavazta és a közadakozást megígérte, bizottságot alakított a keresztülvitel érdekében, és a bizottság elnökéül engem választott. A bizottság a feladat elvégzéséhez hozzákezdett. Sok megbeszélés, gáncselhárítás után az emlékmű a piacon felépült. Bencze József idevaló kőfaragó készítette 1600 pengőért. Augusztus 20-án volt a szentelés és országzászló-avató ünnepség. A budapesti X. kerületi Levente Egyesület hatalmas hímezett nemzeti zászlót és leventecsapat-zászlót küldött ajándékba. A felemelő ünnepség napján budapesti vendégeink is voltak a kiküldöttek személyében." A kivitelezéshez a község mindenféle testülete

hozzájárult. A közbirtokosság 100 pengőt szavazott meg egyhangúlag az emlékoszlop és az országzászló szükségleteire. A falu régi piacterének közepén felállított országzászlós és címeres emlékmű, "a negyvenes években igen erőteljes - az emlékmű használatát kialakító - leventemozgalom" központi helyévé vált. (...)

Az emlékmű és környéke azonban 1965-ben a szó szoros értelmében háttérbe szorult. Az történt

ugyanis, hogy elébe egy új, a szocializmus vívmányainak megfelelő üzletházat építettek, melyet 1968-ban augusztus 23. tiszteletére (!) adtak át használatra a helyi szövetkezetnek. Az emlékmű és környéke pedig rövid időn belül raktárfelületté vált. Üres tádak halmaza és más csomagolóanyagok vették körül. Az ily módon történt eltakarása (mely egyesek szerint szándékosan történt) sértette a lakosság nagy részének önértékét, akik sérelmüket nemcsak az utca sarkán, hanem hivatalos helyen is szóvá tették, amikor a 60-as évek végén Fazekas János miniszter Lövétére látogatott. A látogatás alkalmával tartott népgyűlésen az egyházközség akkori megyebírója, Orbán Mihály (Pataki) szólalt fel az emlékmű érdekében. A beszédben javasolta az alig felépült üzletház lebontását, de a miniszter csak az emlékmű méltó helyre költöztetéséhez adta szóbeli beleegyezését. Az átköltöztetés érdekében létre is jött egy bizottság, melynek lelke Orbán János (Pataki) lett, aki állan-

dóan tapodott, hogy az átköltöztetés megvalósuljon, de a bizottság pénz hiányában tehetetlen volt, és így a mozgalom meghalt. Később azonban egy új bizottság (tagjai: György Lajos K., Gábos József, Ladó Ferenc, Lázár Mózes, Márton Lőrinc A., Mihály András Sz., Mihály Dénes Sz., Mihály Domokos (Tízes), Orbán János P., Péter Imre és Silye István voltak) szerveződött, s összefogásuknak köszönhetően előről kezdődött minden. Ezúttal sikeresen. (...) Az átköltöztetés, valamint az átépítési és kibővítési munkálatok elvégzéséhez szükséges pénz előteremtése érdekében 1979. június 14. - 1982. április 1. között többszöri gyűjtést szerveztek a község lakói körében. A gyűjtési akciót kiterjesztették a Bányatelen és Szentkeresztbányára

lövetei származású lakosaira is. Az idegenbe szakadt löveteiek közül a székelyudvarhelyiek és néhány marosvásárhelyi család járult hozzá a pénzalap előteremtéséhez. A pénzügytéről, akárcsak a kiadásokról

részletes kimutatók készültek, amelyek még ma is megvannak az időközben elhunyt Lázár Mózes volt bizottsági pénztárnok családjának tulajdonában. A kivitelezést az akkori lövetei bányavállalat és szentkeresztbányai vasüzem vezetői (Zsigmond Dániel szektorfőnök, valamint Ranc László aligazgató) és nem utolsósorban a helyi néptanács elöljárói (Tódor Mihály elnök) hathatósan támogatták. Az átszállítási munkálatokhoz és az emlékmű új arculatához szükséges műszaki rajzokat a lövetei származású András Albert csikszeredai mester biztosította. A

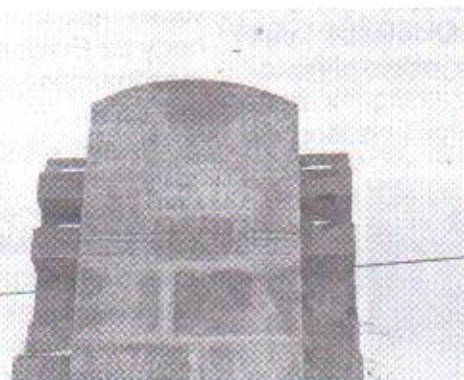
szentkeresztbányai vasüzem munkásai öntötték meg (Mihály András Sz., Péter Albert, György János, Pál Imre, Mihály Imre) Mihály József (Kovács) mester vezetésével. Ezek beillesztését, valamint az emlékoszlopon szereplő nevek bronzral való újrafestését Rebeka Jenő, Rebeka János, András István, Ladó Ferenc és Mihály Domokos végezték el.

Az emlékmű átköltöztetése után, 1981-ben az egyházközség a szép kőhátter mellé, a plébánia elé a zetelaki Tornay Gergely volt lövetei plébános kezdeményezésére egy szép, faragott székely kaput állított, s a bejárat előtt fekvő hidat kijavíttatta. Így alakult ki az emlékmű és környékének ma is látható arculata.

A község lakói az új környezetbe került emlékmű talapzatán 1982. november 1-jén újra elhelyezték a kegyelet gyertyáit és a koszorút, de az akkori politikai helyzet közvetítésében az egyházi szertartás szerint történő fölszentelése elmaradt, s mind a mai napig várat magára. Az ünnepi hangulat emeléséhez csupán két rend fűvőszeneke arca adta a térzenét. Az ünnepi hangulat közé azonban csakhamar ürmök is gyűltek, ugyanis az akkori Állambiztonsági Szerv (a hírhedt szekuritáté) Hargita megyei elvtársai az emlékművet felírta és címere miatt irredentának bélyegezték, helyreállításában revíziós törekvéseket látva. Több éven át követelték a helyi hatóságoktól azok eltávolítását, levésését vagy lefaragását. Az ügy végül annyira elfajult, hogy az emlékműbizottság néhány tagja a helyi vezetőség felkérésére kénytelen volt a feliratot és a címet levakoltatni. Az emlékmű jelképeinek ily módon történő eltakarása az eseményeket csak kívülről szemlélő lakosság körében nagy felháborodást váltott ki, azonban be kell látnunk utólag, hogy az ügyben érintettek lehetőségeikhez mérten a legjobb megoldást választották, ugyanis így elkerülték a felirat és a címer teljes megsemmisítését, és a felsőbb hatóságok kérésének is eleget tettek.

1989 decemberében a vakolatot eltávolították a Magyar Királyság címeréről. Az emlékmű feliratát is megtisztították és újraírták, akárcsak az emlékoszlop két oldalán levő hősi halottak névsorát. Az emlékmű tehát ma újra a régi, s reméljük, így is marad.

Mihály János

2007. január 1.

(folytatás az első oldalról)

Újságokat, uniós szórólapokat olvasva egy szép jövőt láthatunk magunk előtt. Talán úgy is mondhatnám: a szakszerű titoktartást végzik el úgy, hogy az ember azt higgye, tájékoztatást kapott. Nagyon keveset tudhatunk meg tőlük is jövőnkkel kapcsolatban.

Amit megtudunk, mennyi pénzt költöttek el pályázatok útján uniós forrásból arra, hogy átalakuljunk olyanokká, ledobva önmagunkat lábuk elé, amilyené ők tervezték és szeretnék.

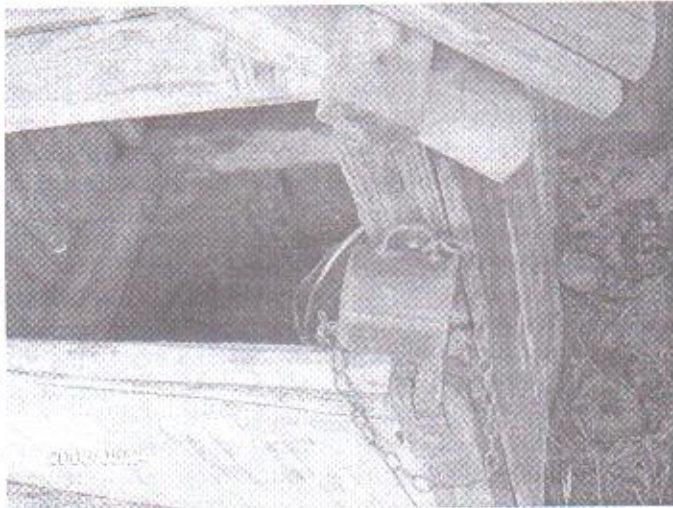
Híradókat figyelve, és főleg magyarországi híradókat, gyanúsá kezd válni a szép jövő. Magyarországon gazdatüntetésekkel kezdték a tavaszt. A cukoripar, melyre a csatlakozás előtt azt mondták, nyertese lesz a csatlakozásnak, végnapjait éli. A mezőgazdaságot iparszerűen űzők nem látják a reményt a fennmaradásra.

Mi következik? Mit tehetünk?

Ha figyelmesebben megvizsgáljuk az egész uniós hókuszpókot, azt látjuk, elsősorban az élelmiszeripart és az annak nyersanyagot előállító mezőgazdaságot érintette leghátrányosabban Magyarországon a csatlakozás. Ha feltételezzük, - és minden alapunk megvan erre, hogy itt is így fog történni, mit tehetünk?

Lövete már nagyon régóta, mondhatnám akár - mindig is kétlaki életet élt. Munkába járt, és pénzt keresett. Hazajött munkából, és gazdálkodott. A gazdálkodása nem azzal a céllal történt, hogy nyereséget termeljen, ahogy

egyre jobban szeretnék ezt beállítani, hanem azért, hogy a család élelmezését megoldja. Sokszor mondjuk: ma nem éri meg az egész mezőgazdaság. Így van, és még sincs így. Ha be akarunk kapcsolódni abba a nagy gazdasági lüktetésbe, amit kívülről diktálnak, akkor elmondhatjuk, mezőgazdaságunk nem képes rá. Nem képes elsősorban

azért, mert mi sokkal jobbat termelünk, mint amilyent az uniós boltokba vásárolni lehet. Ahhoz, hogy piaci mi-

nőséget termeljünk, le kell mondanunk abbéli felfogásunkról, hogy jól termeljünk, ehelyett a sokat és olcsón termeljek kifejezést kell betáplálnunk az

agyunkba. (Egy salátatermesztéssel foglalkozó, abból élő magyarországi ismerősöm nemrégiben ezt így fogalmazta meg: - "Többé már én sem eszem a piaci salátát, mert tudom, hogy mi-ből van." Orvosi kutatások kimutatták, a Holstein Friz tehén tejében található kalciumot a szervezetünk csak kis mennyiségben

tudja lekötni és beépíteni szervezetünkbe, míg az őshonos fajtából kinemesített tehének tejében található kalciumot megköti szervezetünk.)

Azt tervezni ma Lövétén, hogy valaki abból fog megélni majd, hogy az Európai Unió piacára fog mezőgazdasági terméket előállítani, nem több, mint egy vágyálom. (bár elképzelhető, hogy néhány ember, 10-25 gazda majd ebből fog megélni, de ...) Ehelyett van egy másik piac, ez pedig Lövete önmaga. Ma nagyon sokan vásárolnak olyan termékeket a boltokban, amit lövéteiek is előállítanak. Működik Lövétén néhány szokás, amit talán át lehetne gondolni, megreformálva, átalakítva meg lehetne tartani az unióban is. Ez a tejbeszegődés és a kóstolóadás. Mind a kettő kikerüli azt a követelményrendszert, melyet teljesíteni kell abban az esetben, ha hivatalos eladásra termékek, de a termék megvan és eladható. Lesznek majd Lövétén olyanok, akik egyáltalán nem fognak mezőgazdasággal foglalkozni, de azt nagyon rossz elképzelni is, hogy csak holland, meg Made in Europe termékeket fogyasszunk

a "Made in Lövete" termékek, a srégen vágott füstölt kolbászok helyett. Fontosnak találnám egy olyan párbeszéd elindítását falunkban, ahol arról beszélgetnénk utcánként, majd egész településen, egyben: Miként is képzeljük el Lövétét a jövőben? Hol szeretnénk, milyen Lövétében élni?

Így fel tudnánk tární azokat a képességeket, tudásokat, amivel rendelkezik településünk, és el tudnánk érni azt, hogy Lövete a csatlakozásba ne asszimilálódjon, hanem integrálódni tudjon.

Ezt a munkát helyettünk senki nem végzi el. Ha más végzi el, nem a mi, hanem a maga hasznára fogja elvégezni.

DOKUMENTUM

Sz: 105/1875. D. a. JKr!

Nagyméltóságú Püspök Úr!
Kegyelmes Uram!

A legmélyebb alázatos hódoló tisztelettel, idezárva küldöm Excellentiád kegyes színe elébe, a f. 1875-ik év Június hó 4-én, Lövétén, magas püspöki ténykedéssel végzett fölszentelt harangokról jegyzéket.-

Ki egyébiránt felszentelt kezeit forró hála köszönettel csókolva,- mély alázatos tisztelettel öröklök

Nagyméltóságodnak

H. Lövétén, 1875. augusztus. 24. legkisebb káplánja

Csiki Péter sk.

Lövetei-lelkész

D. a JKr!

Jegyzék

Azon harangokról,- melyek H. Lövétén, f. 1875-ik év Június hó 4-én, a Nagyméltóságú Püspök Úr, Fogarasy Mihály Ő Excellentiája által megszenteltettek.

1-ör, egy 7. mázsa 82 1 font nehezékű, nagyobb harang, ezen körirattal "A B. Szűz Mária születésének tiszteletére, öntette a H. lövétei rom: kath: közönség, a maga költségén, Segesvártt 1862-ben"; és megszenteltetett csakugyan a B. Szűz Mária születésének tiszteletére.-

2-or, egy 4. mázsa 11 font nehezékű, kisebb harang, ezen körirattal "Szent István első apostoli magyar király tiszteletére,- öntette a lövétei közönség a maga költségén 1862-ben Segesvártt."

3-or, egy kis csengettyű 25. font nehezékű, ezen körirattal, "P. Szent Antal tiszteletére, öntette lövétei György Máté, ajándékba 1865-ik évben Segesvártt" azon szándékkal,- hogy a haldoklóknak huzattassék meg.

Mind három, leszámítva némely virágokat, egészen sima, minden kép nélkül.-

Emlékezetnek okáért megjegyezte H. Lövétén, 1875-ik év, augusztus hó 24-én

Csiki Péter sk.
lövetei-plébános

Megjegyzés: A dokumentumban szereplő harangokat az első világháború alatt háborús célokra el-rekvirálták. Helyettük az egyházközség, 1923-ban, újakat öntetett Nagyszebenben a Schieb&Kauntz harangöntő cég műhelyében. Jelenleg is ezek szolgálják az egyházközséget (Mihály János).

Újraindult a fúvósze- nekar

A cím bizonyára semmi újat nem mond a kedves olvasónak, mert létezünk már ez év március 15-től köztudott. Itt most inkább az újraindulás körülményeiről és a gyerekek oktatójáról, Köllő Feri bácsiról szeretnék néhány gondolatot írni.

Még a 2000-2004-es törvényhozási ciklusban elkezdődött a kultúrotthon leltárán szereplő hangszerek összegyűjtése és felújítása. A felújított hangszerek munkába fogására szükség volt zenészekre és zenekarvezetőre/oktatóra. A gyerekekre azért esett a választás, mert józanon lehet igazán próbálni és fújni a hangszert. Köllő Feri bácsira pedig azért, mert mindenki szép emlékeket őrzött személyéről és munkájáról. Egy olyan ember, ki sokat megélt. Lövetei munkájáról, életéről a március 15-i fellépés után kérdeztem.

- *Hogyan szerveződött a régi zenekar?*

- Ugyanúgy, mint ahogy most diákok vannak beszerezve, akkor is szervezték a diákokat, s amikor azok már annyira tanultak, már külön tudtam muzsikálni velük úgy, hogy jártunk találkozókra, verseny-műsorok voltak.

- *Amikor idekerült, 1984-ben felnőttekkel vagy gyerekekkel kezdett dolgozni? Akkor már volt egy fúvószenekar, vagy akkor hozták létre?*

- A régiek, azok megvoltak. Sata tanár is benne volt, s Márton Istvánék, Ladó Sanyi, Ladó Laci, Égei Laci, András Árpai, ... hát mindegyik most így hirtelen névről nem jut eszembe. Volt kinn Dombi Sanyiékkel az utcában András István is.

- *Akkor ezek az idősebb emberek...*

- Dombi János, András János az most Szentegyházán lakik, hát körülbelül voltak olyan húsz körül.

- *És emellett gyerekekkel kezdett akkor 84-ben foglalkozni...*

- Amikor szerveztük már mondtam, hogy hát meg kell újítani, a taglétszám is szaporodjon, mert a fúvós hangszer elég nehéz. Most is azért mondtam a polgármesteréknek, hogy hét darab hangszer volt eladó Csík-

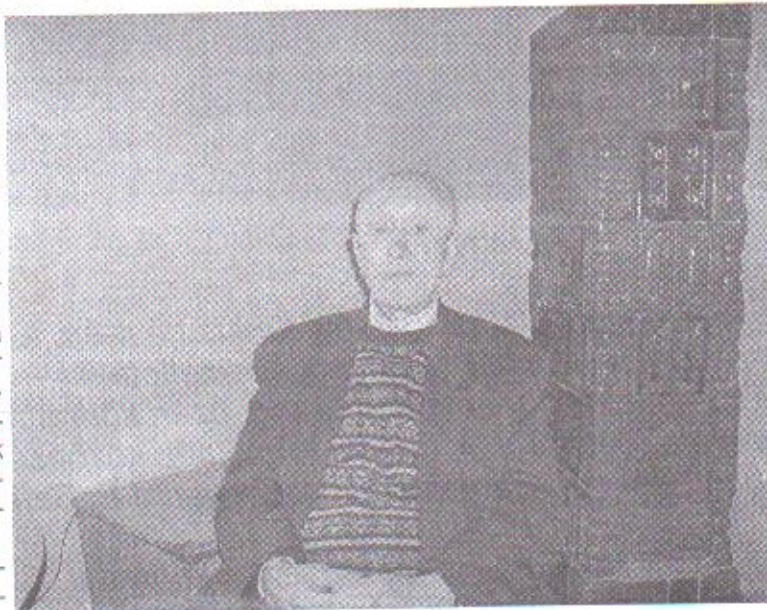
ban, megvettem, mert elég nehéz fújni, s ha több van belőle könnyebb, mert akkor egyik ilyen pihen, a másik addig fújja.

- *84-től 92-ig dolgozott itt. Melyek azok a nagyobb eredmények, amelyre szívesen visszaemlékezik ebből az időszakból?*

- Hát mit mondjak, ami megemlíthető... ugye jártunk találkozókra, meghívták a zenekart fúvóstalálkozókra, ott is elég jól szerepeltek, akkor nagyon sokat muzsikáltunk bálokon, egyik vasárnap a vonószeres muzsikált, a másik vasárnap mi, a fúvószenekar. Nagyon jó, örvendek, rengeteg darabot tanultunk meg, keringőket, tangót, csárdást, s mindent, lassú keringőt, még könnyűzenesám is volt.

- *92-től szünetelt a munka.*

- Hát 92-től szünetelt az én részemről, a zenekarnak mondjuk nem, de az volt a helyzet, hogy én nem sze-

rettem az ivászatot. Tőlem ihatott, de eleget könyörögtem, hogy jöjjenek próbára józanon. Munkából jöttek haza, ne a kocsmába menjen, hanem jöjjen el józanon, azután elmehet még, a kocsmába nyitva volt kilenc órákor is, az én pénzemem nem itta, de nem tudták betartani. Én kijöttem a négyórás busszal, a gangba felálltam, ott fenn volt a próbaterem, figyeltem, hogy jöttek haza a bányákból, vasgyárból s ahelyett, hogy ment volna hazafelé, ment a kocsmába, azilyent nem szerettem. Azért is, de ugye a korban is úgy benne vagyok, nekem már nem hiányzik, hogy én kiháljak. De akkor még volt busz este kilenckor, de most csak a félhatos busz van csak, s a gyermekekkel háromkor megoldom a próbát, s a fél hatossal tudok menni haza.

- *Tavaly kezdték el újból a munkát a gyerekekkel...*

- November 15-én.

- *Máris láthattuk a munka eredményét március 15-én.*

- Hát én nem is gondoltam erre. Meg is mondtam volt a polgármester úrnak, nem ígérem, de ha lehet, kiáljunk. Mert ugye éppen úgy kell, hogy kezdjék a gyerekek ezt itt is, mint az iskolában: amikor bemegy az első osztályba, az ABC-t, a betűket meg kell, hogy tanulja, hogy egy szótagot össze tudjon rakni, s el tudja olvasni. Hát ez is éppen úgy megy, az alapon kell megkezdeni, hangjegyeket, vonalrendszert, a fogásokat, a skálákat tanulják először.

- *A háborúban volt fogságban?*

- A negyvenkettősben. A negyvenkettősbe vonultam be katonának, mentünk a frontra, mikor le kellett volna szerelnünk, kimentünk a frontra, s aztán, hogy fogságba kerültem, ott négy évet voltam fent északon, s aztán ott a gyenge koszt és a gyenge ruházat... Amikor kivettek a frontra, tiszta új ruhába öltöztettek, az a kaki katonaruha, s elég jó ruhák voltak. Legutoljára vittek ki minket, én Tölgyesen voltam a 21-es határvadászatnál. Legutoljára kerültem ki a frontra úgy, hogy körülbelül 16 napot voltam csak. Elég aztán hozzá, hogy a fogságban elkapott a vérhas. Az egy olyan mocsok vidék, hogy mocsok, posványos, mocsaras, ott még dombot se látsz, nemhogy hegyet, síkság, szűnyog annyi volt, hogy ettek meg nyáron. Érdekes a vidék ottan fent. Hát körülbelül május elsejítől rohamosan nyúltak a nappalok, s szeptember végéig éjszaka nem volt, leszendült a nap, de csak annyira volt sötét, hogy nyugodtan olvashattad az újságot.

- *S akkor májusig nem volt nappal?*

- Nappal volt, de rövid, hosszú volt az éjszaka, délelőtt 10 órákor virradt, délután 2 órákor már szürküldött, nagyon hideg volt, 40-45 fokos hidegek voltak, nagy hó. Télen a nőket is úgy felöltöztették, s úgy felöltözött, hogy nem tudta az ember, hogy férfi-e vagy nő. Volt olyan vattázott ruha, pufolykának nevezték, egyszínű, mint az a köpeny, annál egy kicsit világosabb volt a nadrág, kabát vattával bélelve. A csizma a posztócsizma, de nem rendes posztóból, teveszőrből volt, hogy hogy csinálták meg, nem tudom, egyből ki volt képezve feje, szára. Ilyen hosszú szára volt teveszőrből, az olyan meleg volt, mint a kályha. Télen az volt, de hát

Pedagógiai lexikon

amíg azt megkaptuk, hozzájutottunk, addig sokat fagyoskodtunk. Kinek keze fagyott le, kinek lába, mert ki kellett járni munkába.

- *Mivel dolgoztak ott?*

- Hát ott a lágerben majdnem mindenféle szakmába volt műhely: asztalos, lakatos, bádogos, szabóság, cipész, úgy hogy akik szakemberek voltak, azok bejutottak így műhelybe. S akinek nem volt szakmája, annak volt egy papírgyár, volt mészégető kemence a lágeren kívül. Nagy része ott volt az embereknek, aztán vittek el kolhozokba messzebb, azok már nem jártak be a lágerbe, de aki ott közel dolgozott, az ugye reggel kiment munkába, s este nyolc-kilenc órakor végzett, mint a műhelyesek. Aztán én is bekerültem a műhelybe, kilenc órát dolgoztam, a kintiek azt hiszem nyolc órát dolgoztak, de éjjel-nappal ment három váltásban a munka.

- *Főleg télen mindegy volt, hogy éjjel van-e vagy nappal?*

- Hát mindegy volt. Ottan volt a Dina folyó, Dinának, Dina folyónak nevezték, a legkeskenyebb része egy kilométer volt, s jártak nagy amerikai hajók. A papírgyárnál ilyen vastag barna papírt is csináltak, mint mondjuk az a térkép is milyen papírból van, de aztán vastagabb, olyan kartonpapírokat gyártottak. Mint a szénabálát, átkötötték valamivel, s Amerikába vitték, amerikai hajókra rakták, s vitték, s ott finomították úgy, hogy nagy forgalom volt. Hát amúgy a város, a kikötőváros elég szép város volt. Hát mondjuk a külső részei, azok eléggé elhanyagoltak, mocskosok voltak, de a belváros nagyon szép volt, villamosját is volt. Három évet bent voltam a lágerben, a negyedik évben január elején kivitték a városba, volt egy sportpálya ott, volt egy hokipálya, futballpálya, tenispálya, s minket nyolcvanunkat kivitték karbantartásra. Hát ott egy kicsit már jobb volt, mert szabadabbak voltunk, mert aki bent volt a lágerben, az nem járhatott ki egyáltalán, s akik kijártak munkába, azok örkísérettel, fegyveres örkísérettel jártak. Mondjuk nem éppen azért, hogy megszöktek volna, hanem mert voltak olyanok, mint itt is, hogy az agya teli van itallal, s akkor a foglyokat fenyegette, s félték, nehogy megverjék őket. Hát mi a városba járogattunk, s havonta kaptunk fizetést ott a sportpályán, a lágerben nem kaptunk semmi fizetést. Kaptunk 8 rubelt, hát most már el lehet képzelni, hogy milyen értéke lehetett. A 8 rubelből, mit mondjak, esetleg megvehettünk két kiló kenyeret, egy kiló cukor kilenc rubel volt, oszt meggyújtogtettem a pénzt, mert nekünk a lágerből a hideg élelmet kiadták. Míg a lágerben étkez-

tünk, ott az volt a helyzet, hogy a koszt vékony volt, zsírtalan volt, mert a lágerparancsnokok, az őrség s a foglyokból, akik brigádparancsnokok voltak, s mit tudom mik, hát azok a zsirját megették, s akkor mi kaptuk a levet. Aztán nekünk kiadták a hideg élelmet, s ott mi főztünk, volt egy helyiség, oda kályhát szereltek be, s a hideg élelmet nekünk, ami járt, ki kellett, hogy adják, s akkor jobban voltunk. Aztán kaptuk azt a pénzt, ki-kimenegettünk a városba, s még pótoltuk, vettünk ezt-azt.

- *Pénzt is hozott haza, amikor küldték haza a fogságból?*

- Nem, pénzt nem lehetett, mert nem engedték ki, csináltattam ruhát ilyen vékonyabb sötétkék posztóból, az volt a legolcsóbb. Hát nem volt éppen olyan ócska dolog, aztán csináltattam egy rend ruhát, mert a másik gyenge volt, ócskaság volt. El lehet képzelni, hogy milyen volt a koszt. Amikor mi negyvenegyben, október tizenhatodikán már odaérkeztünk helyszínre, s október 16-ától január elejéig, január negyedikéig vagy tizedikéig hordágyon vittek be a kórházba, hogy felerősödjünk. Regényt lehetne írni, hogy mi ment ott végbe. Mondjuk a bánásmóddal nem volt probléma, nem bántottak, de az a megaláztatás, s főleg a gyenge koszt ... hát ejsze többen meghaltak ott, a fogságban, mint a fronton. Volt egy barakk, január elején kerültem be, a kórházba. Annyi volt a beteg, hogy két ágyat összetettek, s három feküdt benne, mert egy ágyban kettő nem fért. Este lefeküdtünk, reggel én is, s még egy másik is a szélin kelünk fel, s a másik nem mozdult. Gondoltuk alszik, hagyjuk, aludjon, hát meg volt halva, végkigyengüléssel szépen elaludt. Könnyen meg lehetett halni ott, mert a gyomor azt a zsiradékot teljesen felélte. Addig baj volt, mert nehéz volt, mert éreztük mi is, marta a gyomrát az éhség az embernek, aztán mikor úgy elzsibbasztják az embert, úgy elzsibbadt, hogy szépen kimúlt semmi fájdalom nélkül a világból. Hát hajszálon múlt az én életem is, anynyira le voltunk szerelve. A jó Isten megsegített, hazakerültem. Annyiból jobb volt ugye, hogy legényemberek voltunk, fiatalember, stambéli katona voltam, de voltak, akiknek családjuk volt itthon, keseregtek azon, hogy a család itthon, s ők ott. Olyan is volt, az apa a fiával elment oda, kettő volt ott a mi lágerünkben, az egyiknek meghalt az apja s a másiknak a fia, s ottmaradtak. Keserves helyzet volt, de ilyen volt.

- *Hála Istennek túlélte, reméljük, megint ilyen nem lesz.*

Hospitalizáció

Hospitalizációnak nevezzük egy részt valakinek a kórházba kerülését, másrészt a kórházban elfekvő, vagy más intézményben nevelkedő kisgyermek kóros állapotát. A hospitalizáció különösen csecsemőkorban veszélyes. A hospitalizáció legsúlyosabb tüneteit az elmúlt századokban a lelencházakban lehetett látni, de abban az időben a kórházi osztályokon is könnyen hasonló állapotba kerültek és meg is haltak a csecsemők. A hospitalizált gyermek szervei egészségesek, viselkedése viszont hátrányosan tér el a többitől, a hasonló korúaktól. Enyhébb esetekben a gyermek kissé étvágytalan, kedvetlen, naphosszat ujját vagy cumiját szopja, fejét ütögeti a rácsba. Általában nem figyel környezetére, nem mosolyog, csak ha a felnőtt karba veszi átmenetileg. Súlyosabb esetekben a csecsemő mozdulatlanul, tétlenül fekszik, a felnőttek közeledésére sem mutat örömet. Ilyen súlyos állapotban már rendszerint teljesen étvágytalan, vagy, ha eszik is, hasmenés lép föl, fogy, és előbb-utóbb el is pusztulhat valamilyen mindennapos, egészséges gyermek életét nem veszélyeztető betegségben. Minél idősebb a gyermek, annál kevésbé szembetűnők a testi tünetei, és annál feltűnőbbé válnak a pszichikus zavarok: tanulási, figyelési zavarok, érzelmi sivárság, agresszió, féltelmi állapotok stb.

A leírt jelenségcsoport fő oka a gyermeket nevelő, a gyermekével tördő anya, a szeretetteljes kapcsolat hiánya. Ezért nem fordul elő általában kedves családban, szerető anya mellett, még akkor sem, ha az anya ügyetlenül, helytelenül kezeli gyermekét. Intézményekben, ahol több csecsemő van egy felnőtt gondjaira bízva - nehezen leküzdhető jelenség. Ha a tünetcsoport hosszabb időn át fennáll, akkor súlyos, nehezen helyrehozható károsodások keletkezhetnek a gyermek testi, érzelmi és értelmi fejlődésében. A felsorolt részmegegyilvánulások (ujjszopás, ringatózás) önmagában nem beteges jelenségek, az egészséges gyermekek fejlődésében is előfordulhatnak. Nem jelentenek hospitalizációt akkor, ha a csecsemő jókedvű, aktív, környezetével jó kapcsolatban van, állandóan fejlődik, és ezek a jelenségek csak rövid időre lépnek fel. (például amikor a gyermek álmos, fáradt vagy más baja van). Néha rövid időre szórakoznak is a gyermek ritmikus mozdulatokkal.

